

“My City” Art and Public Space: May Symposium

Bugünkü konuşmamın başlığı “Kimin Kamusal Alanı? Neden Sanat?”. Konuşmamı iki aks üzerinden kurguladım: müzakere altındaki kamusal alan kavramı, ve sanatın kamusal alanlardaki rolü. Özellikle de, “küreselleşme olgusu ve neoliberalizmin bir uzantısı olarak, kentsel dönüşümle birlikte pazarlık konusu olan kamusal alanlarda sanatın işlevi ne olabilir?” sorusu üzerinde yoğunlaşmak istiyorum. Bu iki aksı, kentsel kamusal alanlarda gerçekleşen İstanbul Yaya Sergileri, Christchurch Yeni Zelanda’da gerçekleşen Scape Bienali ve yaklaşık son iki yıldır Direktörlüğünü yaptığım SKOR Vakfı’ndaki çalışmalarımızdan örneklerle destekleyeceğim. Son olarak da, SKOR Vakfı’nın yeni vizyonu ile birlikte, farklılaşan amaç ve yapısından söz etmek istiyorum.

Kamusal alanı ideolojik bir yapı olarak ele aldığımızda, sürekli olarak, yeniden ve yeniden tanımlanması ve müzakere edilmesi gerekmektedir. İçinden geçmekte olduğumuz masif küresel dönüşümler (ulusaldan uluslararasıya, analogtan dijitale, sosyal devletten neo-liberalisme geçişler vs), “demokratik kamusal alan” arayışını umutsuz bir çabaya dönüştürdü. Bugün uzlaşmış, bütünlüklü (üniter) bir kamusal alandan söz etmemiz mümkün değil. Fragmanlaşmış kamusal alanlar ve bu alanları kullanan farklı dil, din, etnik köken, toplumsal cinsiyet (gender) ve sosyo-ekonomik katmanlardan gelen farklı “halklardan” söz ediyoruz. Burada dikkatinizi çekmek istiyorum, hem kamusal alanı, hem de halkı tekil ve soyut birer kavram olarak değil, bunların fragmanlaşmış, çoğul karakterlerine işaret etmek amacıyla özellikle çoğul olarak kullanıyorum.

1990larda Jürgen Habermas’ın bütünsel ve uzlaşmış burjuva kamusal alan kurgusu ciddi eleştirilerden geçerken (başlıca Oscar Negt ve Alexander Kluge, Nancy Fraser gibi teorisyenlerin katkılarıyla), kentsel kamusal alanlar da, Chantal Mouffe’un deyimiyle hegemonik (egemen) projelerin savaş alanına dönüştü: Marketle politik güçlerin çarpışma alanı.

Mouffe, özellikle, “dominant consensus (baskın/egemen uzlaşma)” kavramı üzerinde durur ve uzlaşmış üniter kamusal alan anlayışını sorgularken, ‘agonistic’ (tartışmaya/münazaraya dayalı) bir kamusal alan tasarımı önerir ve sanatın rolünü, farklılıklar arasında uzlaşma yaratmaktan çok, var olan egemen uzlaşma tarafından bastırılmış olanın, çelişkinin ve zıtlıkların ortaya çıkarılması olarak özetler:

“According to the agonistic approach, critical art is art that foments dissensus, that makes visible what the dominant consensus tends to obscure and obliterate. It is constituted by a manifold of artistic practices aiming at giving a voice to all those who are silenced within the framework of the existing hegemony” (Art and Democracy, Art as an Agnostic Intervention in Public Space, OPEN 14, 2008).

Bu anlamda bakıldığında, kamusal alanlarda yer alan her işin/müdahalenin varlık nedeni karşıtlık yaratmak, hatta, varolan çelişkiyi güçlendirerek görünür kılmaktır.

2005'te gerçekleştirdiğimiz İstanbul Yaya Sergileri 2, ve 2008'de Christchurch Yeni Zelanda'da düzenlenen 5. Scape Bienali neo-liberal kent politikaları doğrultusunda gerçekleşen kentsel dönüşümlere odaklanmaktadır.

Genel olarak bakıldığında bu sergiler:

- neo-liberal belediyecilerin ve kentsel tasarımcıların deyimiyle “yeniden canlandırma” uygulamalarının sonucunda ortaya çıkan mekansal ve sosyo-ekonomik bölünmelere / parçalanmalara,
- kamusal alanların piyasa kurallarına ve talebine yanıt verir biçimde düzenlenerek denetim altına alınmasına, hatta “yutulmasına”,
- özelleştirme ve mutenalaştırma/nezihleştirme süreçlerinin sonucu olarak kent merkezlerinin giderek yalnızca tüketime, turizme, eğlenceye, iş ve ticarete odaklanmasına
- ve bunların getirdiği kent kültürü ve yaşantısı üzerine;

araştırmalar ve geçici müdahaleler olarak görülebilir. Bu sergilerin her birinin duruma özel araştırma ve odaklanma noktaları olduğunu belirtmeye gerek yok sanırım.

Bu kent sergileri, kentsel dönüşüme bakarken, aynı zamanda da, kamusal alanlardaki sanatsal müdahaleler için yeni (hatta acil) stratejiler ve yaklaşımlar aramaktadır. Kamusal alan dediğimizde ilk akla gelen anıtlar ve abidelerse, ikinci olarak akla gelen, kenti “duvarsız müze olarak değerlendiren” anlayışın devamı olan kamusal heykellerdir. Bu heykeller çoğunlukla bulundukları sosyal, kültürel, ekonomik, demografik, mimari ve kentsel dokudan kopuk, gökyüzünden düşmüş gibidir. Bu anlamda, sözünü ettiğimiz kent sergilerinde, bu spesifik alana da baktık: 2. İstanbul Yaya Sergileri (2005) ve 5. Scape Bienali (2008) den birkaç örnekle devam etmek istiyorum.

2. İstanbul Yaya Sergileri: Tünel-Karaköy (2005)

Emre Baykal Eş-küratör, Arzu Yayıntaş Yardımcı Küratör

“Kamusal alanda müdahale, kamusallığın yeniden keşfini gerektirir”

Henk Oosterling

“Art works making interesse public”, Archis no.5 2005

Sivil bir sanat girişimi olan “İstanbul Yaya Sergileri 2: Tünel – Karaköy”, mekânsal ve kültürel öneriler aracılığıyla, bir su kenti olan İstanbul'un yüzyıllarca limanı ve ticaret merkezi olarak işlev gören Karaköy'ün dönüşümü ve gelecekteki kimliği üzerine bir tartışma alanı açmayı hedefledi.

Küreselleşme olgusuyla birlikte, kentlerin yeniden doğuşu ve dönüşümü sürecinden payını alan İstanbul, 80'lerden bu yana, kentin anatomisini değiştiren büyük ölçekli kentsel projelere sahne oldu. Bu durumun bir uzantısı olarak, Karaköy'de bulunan finans sektörünün Zincirlikuyu-Maslak aksına taşınması, Perşembe Pazarı'nın 1980'lerdeki tartışmalı istimalı ve kısmen Perpa Ticaret Merkezi'ne taşınması sonucunda bu bölge, kendini yeni form ve işlevlere açtı. Karaköy'ün gerek kent içindeki coğrafi ve stratejik konumu, gerekse İstanbul'un sosyo-ekonomik tarihini ve su yaşantısına ilişkin kültürünü örneklemesi açısından kent yaşantısındaki ayrıcalıklı yeri göz önüne alındığında, bu

bölgenin geleceğinin hangi ölçütlere göre belirleneceği, İstanbul'un içinden geçmekte olduğu kentsel dönüşüm bağlamında büyük bir önem taşımaktadır.

Günümüzde trafiğin işgal ettiği Karaköy Meydanı, alt geçitler dışında yaya hareketine izin vermemekte ve herhangi bir meydanın varlık nedeni olan sosyal karşılaşma ve etkinliklerin gerçekleşebileceği bir toplanma mekânı olma özelliği taşımamaktadır. Öte yandan Karaköy'ün tarihi yarımadaıyla karşılıklı konumuna ve bölgeden geçene sunduğu görsel zenginliğe karşın, meydanın en stratejik noktalarının trafiğe ve otoparka ayrılmış olması, meydana oluşması muhtemel yaşantıyı engellemektedir. "İstanbul Yaya Sergileri 2", Karaköy Meydanı'nı yaya kullanımına açan ütopyik bir öneri getirerek, meydanın gelecekteki kimliğinin kültürü temel alan bir dönüşümle yapılandırılması ve kamusal alanın yayanın kullanımı lehine yeniden düzenlenmesini önermektedir.

- 1)- Ionnis Savvidis: What we want to see (1986 tarihli Mimar Sinan anıtı üzerine müdahale)
- 2)- Kemal Onsoy: Mutual Aid (Ayşe Erkmen'in 1993 tarihli Tünel heykeli üzerine müdahale)
- 3)- Fuat Sahinler, Murat Sahinler, Ayten Basdemir & Yakup Cetinkaya: Big Yusuf (Crane, dish antennas, drain pipes) Alternative Temporary Memorial for the Port
- 4)- John Kormeling: Jaja road (karşıtlık ortaya koyan alternatif yaya yolu)
- 5)- Callum Morton: Stonewash (karşıtlık- gentrifikasyon – Levi's shop – bölgedeki spesifik izleyici)
- 6)- Michael Elmgreen & Ingar Dragset: Use House (karşıtlık+karşı-halk-Perşembepazarı parkındaki evsiz çocuklar)

5th Scape Biennial of Art in Public Space: "Wandering Lines: Towards a New Culture of Space (Dolaşan Yollar: Mekanın Yeni Kültürüne Doğru)", 2008

Bienalin eş-küratörü Danae Mossman'la birlikte bu sergide mekanın yeni kültürüne dair yeni formüller önermedik, ama, yaşadığımız kentsel çevreyle ilgili yerleşik anlayışımıza ve verili mekansal düzenlemeleri ve bunların ardındaki politikaları pasif bir biçimde kabullenme alışkanlıklarımıza yönelik bir tür "otizm" önerdik.

"Wandering Lines / Dolaşan Yollar" aslında, Michel de Certeau'nün "The Practice of Everyday Life" kitabında Doktor François Deliny'nin otistik çocuklarla olan deneyimini tanımlamak için kullandığı terminolojiden ödünç alınmıştır. Deliny bunu 'kendi mantıklarına uyan endirekt/dolambaçlı ya da yanlış rotalar/yörüngeler (indirect or errant trajectories obeying their own logic)' olarak açıklamıştır. Kısacası, biz bir çözüme ya da yeni bir kültüre değil, buna olan acil ihtiyaca işaret ediyoruz. Sergideki projeler bu ihtiyacı farklı bakış açılarından vurgularken, kentsel kamusal alanları, alışık olduğumuz biçimiyle algılama, deneyimleme ve kullanmamızı askıya almamızı önermektedir.

Kamusal alanların ticarileşmesi, mutenalaştırma/nezihleştirme, sosyal bölünmeler, demokratik mekan, ve kamusal alanın yeniden keşfi sanatçıların çalışmalarında işaret ettikleri temel kavramlardır.

- 7) –Atelier van Lieshout: Darwin (Main Square: Cathedral + polis station + surrounded by touristic shops and banks – celestial and earthly control)
- 8)- Ayse Erkmén: Every Bag Counts (dolaşan yollar / mobil heykel)
- 9)- Maider Lopez: Off-sight (kamusal alanın ticarileşmesi)
- 10)- ZUS: Re-public Park (kamusal alanın özelleştirilmesi)
- 11)- Callum Morton: Monument 19: Sexy Beast (jentrifikasyon)
- 12)- Nasan Tur: Demo-Kit (collective platforms)
- 13)- Ron Terada: Who Watches the Watchmen? (kentsel yönetimler – demokratik kamusal alan)
- 14)- Murat Sahinler & Fuat Sahinler: Breather / Teneffus (verili mekansal kurguları kırmak)
- 15)- Tea Makkippa: Petrol Engine Memorial Park (Anıt)
- 16)- Paul Johns: Strawberry Fields Forever (memorial-Plaket)
- 17)- Tatzu Oozu: Endeavour (anıt – James Cook)

SKOR (Stichting Kunst en Openbare Ruimte / Sanat ve Kamusal Alan Vakfı):

SKOR, öncülü Praktijkbureau Beeldende Kunstopdrachten (Bureau for Visual Art Assignments / Görsel Sanat Komisyonları) 1999 yılında Mondrian Vakfı'ndan ayrıldığında, Bakanlık tarafından desteklenen bağımsız bir kurum olarak kuruldu. 1984'den bu yana kamusal alanlarda projeler geliştiren SKOR, Amsterdam'da yerleşik, uluslararası çalışan bir sanat kurumudur. SKOR'un tarihi aslında sosyal devletten neo-liberalisme uzanan kamusal sanatın zengin kaynaklarından(arşivlerinden) biridir.

Neoliberalist koşulların adaptasyonu ile birlikte, Sosyal Devletin, sanat ve kültürü yatay olarak ülke çapında yaygınlaştırma anlayışı, temelini yitirirken, SKOR gibi bir çok kurum, bu masif dönüşümlere yanıt verecek yeni formüller aramaya başladı. Benim SKOR'a yönetmen olarak davet edilmem de bu arayış dönemine tekabül ediyor.

Bir arkadaşım SKOR'u, içi "petrol dolu dev bir tanker"e benzetmişti: Ağır, yüklü ve direksiyon değişimi oldukça zor ve riskli bir durum. SKOR'un 1990'lardan beri süregelen yaklaşık 120 devam eden projesi bulunmaktadır.

Başlangıç olarak, SKOR'un söylemsel alanını geliştirerek, katılım arayüzünü genişletmeyi hedefledim. Bu anlamda, sanatsal üretimin söylemsel yönünü daha geniş demografik bir alana yayarak, farklı izleyici kitleleriyle paylaşabilmek amacıyla, farklı tipte etkinlikleri bünyesinde toplayan kapsamlı bir program oluşturduk. Bu program, 6 etkinlik dizisinden oluşmaktadır: Projeye ilgili Etkinlikler, Profesyonel Platformlar (LOKO), OPEN Konferansları ve Kitap Tanıtımı, Passtravels (projelerle ilgili turlar), Sanatçı Konuşmaları, ve Uluslararası Sempozyum ve Atölye Çalışmaları Serisi.

SKOR'un değişen perspektifiyle birlikte, eğitsel, söylemsel aktivitelerini ikincil ve destekleyen konumdan çıkartıp, SKOR'un birincil sorumluluğu olarak değerlendirdik (Integrated programming – entegre edilmiş programlama). Bu eğitsel aktivitelerdeki kurumsal rolümüzü, gözlemci konumundan, katılımcı konumuna dönüştürmek amacıyla, bir yılı aşkın bir süredir, beyin fırtınaları ve uluslararası uzman, akademisyen ve

küratörlerin katılımıyla Think Tankler oluşturduk. Bu eğitsel aktiviteler programını, SKOR'u içten dışa dönüştürecek bir özeleştirici aracı olarak ele aldık.

Öncelikle, özeleştirici, yeniden yapılanma ve konumlama sürecinin temel taşı olarak, "facilitator" (danışmanlık) konumundan "küratöryel" ajandaya geçiş yaptık. İçinden geçmekte olduğumuz bu "eğreti" zamanlar, hizmet sorumluluğundan çok, otorite/karar verme sorumluluğu gerektirmektedir. Bu sorumluluk aynı zamanda, değişen koşullarda "kamu adına hareket etme" problematiğini de beraberinde getirmektedir: Neoliberal koşullarda sanatın ve hatta "halkların" market ve politik güçler tarafından araçlaştırılması sorunsalı gibi. Bu anlamda, değişen "kamusal alan" anlayışı, farklılaşan "halk(lar)" kavramı ve bunlara bağlı olarak kamusal sorumlulukları açımlayan, sorgulayan uluslararası sempozyum, atölye çalışmaları ve farklı aktivitelerle desteklenen kapsamlı bir programı Ekim ayında başlatmayı planladık. Böylelikle SKOR'u kolektif bir platforma dönüştürmeyi hedefliyoruz.

Ekim ayında gerçekleşecek ilk sempozyum politik bir araç/manivela olarak "Sağlık" konusuna odaklanacak.

- 18)- Thomas Hirschhorn (immetarial/cisimsiz anıt/Bijlmeer community/cemaat)
I believe – yes, believe – in Equality. And I believe that Art has the power of transformation. The power to transform each human being, each one and equally without any distinction. I agree that equality is the foundation and the condition of Art.
- 19)-Jeanne van Heeswijk (community)
- 20)- Nicoline van Harskamp (Any Other Business)
- 21)- Arnout Mik (new democracy)
- 22)- Francisco Camachio (civic rights, plurality)
- 23)- Fernando Sanchez Castillo (city riots)
- 24)- Tue Greenfort (human right / landart revisited)
- 25)- Jan Debbits (re-enactment of 1969 landart project)
- 26)-Kabakovs (political to poetical)
- 27)- Luna Maurer (time and place)
- 28)- Hartmut Wilkening (Foucault – psikiatri kliniği)

Collection: Ortak Koleksiyon - Komisyon, ortak-üretim ve mülkiyet alanında yeni denemeler

Hollanda'da 1 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe giren sağlık kurumlarıyla ilgili uygulamaya göre, sağlık kurumları özelleşme yoluna girerken, sosyal devlet ideolojisinin bir parçası olarak kamu vergileriyle üretilen ve sağlık kurumlarında yer alan sanat eserleri de özelleşmeye başladı. SKOR bu değişen koşullara yanıt olabilecek yeni strateji ve planlar geliştirdi. Hem geçmiş yıllarda üretilmiş eserlerden bir seçkiyi koruma altına almak amacıyla, hem de sağlık ve sanat kurumları (hastaneler, yaşlı evleri, psikiatri klinikleri, müzeler, bienaller vs.) tarafından ortak üretilen ve bu kurumlarda dolaşıma girmesi amaçlanan kolektif bir koleksiyon projesi üzerinde çalışıyoruz. Böylelikle, yapıtların farklı ve daha geniş izleyici kitleleriyle buluşma şansını arttırmayı, ve mülkiyet, ortak üretim ve komisyon süreçlerinde yeni denemeler yapmayı ve sürdürülebilir methodlar

geliştirmeyi hedefliyoruz. Konuyla ilgili ilk platformu, 14 Ocak 2010 yılında gerçekleştirdik:

29)- Marlene Dumas

30)- Pharmacopia (Suzy Freeman)

31)- Karin Sander

32)- David Bade

Simon Sheikh states in his article “Public Spheres & the Functions of Progressive Art Institutions” (www.republicart.com): We can, perhaps, think of it as the spatial formation of, or platform for what Chantal Mouffe has an agonistic public sphere: "According to such a view, the aim of democratic institutions is not to establish a rational consensus in the public sphere but to defuse the potential of hostility that exists in human societies by providing the possibility for antagonism to be transformed into 'agonism'." [Chantal Mouffe, ‘For an Agonistic Public Sphere’, in Okwui Enwezor et al. (Ed.), Democracy Unrealized, Ostfeldern-Ruit, Germany: Hatje-Cantz, 2002, p. 90.